

**ANTONI SOBECKI (1878-1953)
– DOWÓDCA KOMPANII PIASKOWSKIEJ
W CZASIE POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1918/1919.
PRZYSZYNEK DO BIOGRAFII**

Decyzja o przygotowaniu biogramu sierżanta Antoniego Sobeckiego nie zapadła w jednej chwili. Był to proces, w którym moje napięcie emocjonalne wokół jego osoby narastało w miarę zapoznawania się z licznymi publikacjami i wykazami powstańców wielkopolskich, w szczególności lokalnymi oraz ukazującymi się w związku z setną rocznicą wybuchu powstania. Wcześniej postać ta nie leżała w kręgu moich zainteresowań. Obecnie moim celem, poprzez umieszczenie w tym artykule pewnych nowych informacji i wyjaśnień, jest przybliżenie i przypomnienie Antoniego Sobeckiego oraz jego najbliższej rodziny. Nie mogłem jednak uniknąć ustosunkowania się i powoływania na inne wcześniejsze, wybrane relacje i opracowania. Wręcz przeciwnie, zabieg ten był konieczny.

W szeregu prac, zarówno tych w całości poświęconych powstaniu, jak i ogólnohistorycznych, wymienia się nazwisko Sobeckiego z imieniem Antoni lub Waław albo Antoni Waław, niejednokrotnie zaś samo nazwisko, dodając stopień sierżanta z przymiotnikiem „pruski”. Stwarza się więc wrażenie, jakoby były to dwie różne osoby, w szczególności jeśli dotyczy to jednej publikacji. Z okresu przedwojennego wymienić można między innymi artykuły: Waława Arendta¹ i Jana Trafankowskiego². Dodać do tego trzeba *Spis powstańców z 1939 roku* podpisany przez Stanisława Mirau (1897-1951), sołtysa Piasków³. W *Spisie* datowanym na 24 lutego 1939 roku, na pozycji 5. figuruje nazwisko Sobecki. Imiona Antoni, a w nawiasie Waław, zostały dopisane ołówkiem prawdopodobnie już po wojnie. Samo nazwisko

¹ W. A r e n d t, *Udział Piasków w powstaniu wielkopolskim*, „Kronika Gostyńska” 1932, t. 3, nr 8, s. 139-149.

² J. T r a f a n k o w s k i, *Historia przewrotu w Piaskach*, mps zbiory Muzeum w Gostyniu. Były to referaty przygotowane na okolicznościowe wystąpienia Jana Trafankowskiego jako burmistrza Piasków w 1926 i 1933 roku.

³ S. M i r a u, *Spis powstańców z 1939 roku*, mps zbiory Muzeum w Gostyniu.

Sobeckiego, jako dowódcy oddziału gostyńskiego, zapisał też Sylwester Machnikowski w 1936 roku⁴.

Zauważyć należy, że Waław Arendt (kierownik szkoły w Piaskach) oraz Jan Trafankowski (burmistrz) do Piasków trafili po powstaniu wielkopolskim, już po wyprowadzeniu się stamtąd Antoniego Sobeckiego. Prawdopodobnie nie znali go osobiście. Dziwi natomiast fakt „nieznajomości” imienia przez Stanisława Mirau, który również był powstańcem. To przedwojenne „przemilczanie” imienia wydaje się przyczyną do dalszych, już powojennych, nieścisłości w tym zakresie. Pewnym, ale chyba nie całkowitym, wytłumaczeniem częstego używania samego nazwiska w literaturze okresu międzywojennego był swego rodzaju panujący wówczas, ale i znacznie wcześniej, bo również w XIX wieku, pruski zwyczaj. Wystarczyło powiedzieć, a raczej napisać nazwisko, aby większość wiedziała, o kogo chodzi, chociaż w przypadku „listy Mirau” do przeważającej liczby nazwisk imiona zostały przypisane. Pozostaje pytanie: dlaczego zabrakło imienia w tym przypadku?

Przytoczmy w tym miejscu fragment maszynopisu Jana Trafankowskiego z 1926 roku z oceną działalności Antoniego Sobeckiego:

Akcją kierował dawny sierżant pruski p. Sobecki, któremu prawie najwięcej zawdzięczać należy. Pomagali mu pp. Marcin Talarczyk [Talarczak] – obecnie kapitan/major i Waław Kotecki (obecnie porucznik zdaje się w Ostrowie)⁵.

Sformułowanie „prawie najwięcej zawdzięczać należy” nie pochodzi wyłącznie z treści oceny działalności Antoniego Sobeckiego dokonanej przez samego Trafankowskiego, lecz także z bardzo dobrej noty wystawionej przez mieszkańców Piasków i okolic, czemu tylko wyraz dał autor maszynopisu.

W powojennej, peerelowskiej rzeczywistości, wobec ograniczonych możliwości dostępu do akt personalnych, a być może i z innych przyczyn, zaczęto używać wymiennie imienia Waław i Antoni⁶. Również w ostatnim trzydziestolecu występują podobne sytuacje w opracowaniach ukazujących Sobeckiego⁷. W poszukiwaniu uzasadnienia do przypisania mu tych dwóch

⁴ S. Machnikowski, *Drużyna skautowa im. Jana Sobieskiego w Kościanie w latach 1912-1919*, Leszno 1936, s. 48.

⁵ J. Trafankowski, *Historia przewrotu w Piaskach...*

⁶ Np.: Archiwum Państwowe w Poznaniu, *Zarząd Okręgowy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Poznaniu*, sygn. 1415/0/2.24/369: A. Han y ż, *Front Grupy Leszno w Powstaniu Wielkopolskim*, s. 26, 42, 65, 130; A. Han y ż, *Udział powiatu gostyńskiego w powstaniu wielkopolskim 1918-1919 wraz z omówieniem działań Grupy „Leszno”*, Gostyń 1960, s. 42, 44, 52, 66, 124, 130, mps Muzeum w Gostyniu; S. Jan k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim 1918-1919*, Gostyń 1989, s. 32, 47.

⁷ Np.: J. N i e d z i e l a, *Piaskowanie w powstaniu wielkopolskim (cz. VIII)*, „Gazeta Gostyńska” 1999, nr 1, s. 8, poz. 105; R. T o m a s z e w s k i, *Wysilek militarny i materialny mieszkańców ziemi gostyńskiej w walkach o kształt granicy wschodniej II Rzeczypospolitej*

imion i miejscowego (piaskowskiego) rodowodu przyjęto w niektórych opracowaniach z ostatnich lat, że Antoni Waław Sobeccki, późniejszy powstaniec, to urodzony 12 lipca 1892 roku w Strzelcach Małych syn Karola (gospodarza) i Elżbiety z domu Puśleckiej⁸. Jest to nieznajdujące uzasadnienia ustalenie genealogiczne, gdyż dziecko to mające tylko imię Antoni zmarło na szkarlatynę 16 lipca 1899 roku w wieku 7 lat⁹. Jednocześnie zaistniał, dotyczący mnie osobiście, szczególny zbieg okoliczności. Zmarły syn Karola Sobecckiego to nikt inny jak kuzyn II stopnia mojego ojczystego dziadka, Franciszka Kołodziejzaka (1879-?). Przypadkowo zostałem więc „stroną” w przedmiocie niniejszych ustaleń, aczkolwiek już po ich rozpoczęciu¹⁰.

Niejednoznacznie w niektórych publikacjach podkreślana była dowódcza rola Antoniego Sobecckiego wspólnie z drugim sierżantem (do 15 stycznia 1919 roku kapralem) z Piasków, Waławem Koteckim¹¹. Dla przykładu można zacytować:

Ochotnicy [7 stycznia 1919 roku w Gostyniu] zostali podzieleni na kompanie pod dowództwem L. Włodarczaka, S. Eitnera i W. Koteckiego...¹².

W innym miejscu czytamy:

Następnego dnia o 10.00 na placu przed gostyńską strzelnicą zebrano około 500 ochotników, których Śliwiński podzielił na cztery [trzy?] kompanie, których uzbrojono w karabiny przywiezione jeszcze w nocy z Poznania, w sumie 500 karabinów różnych typów. Dowództwo kompanii objęli doświadczeni oficerowie i podoficerowie: sierż. Leon Włodarczyk, Stefan Bitner [Eitner], Waław [Antoni] Sobeccki¹³.

A więc kto był dowódcą 3. kompanii – W. Kotecki czy W. [A.] Sobeccki? A może jeden i drugi? Sądziłem, że to właśnie imię Koteckiego zawazyło na przypisaniu go Sobecckiemu, ale myślę, że niekoniecznie.

(1918-1920), Gostyń 2002, s. 10, 11, 226 (Waław), 18 (Antoni); P. B a u e r, S. J a n k o w i a k, *Zarys dziejów Piasków (Piasecznej Góry) 1775-1945*, Grabonóg 2002, s. 49, 56 (Antoni), 59-61 (Waław). Konsekwencją źródeł drukowanych wydają się być różne wpisy internetowe. Mają one specyfikę „znikania” i zmiany treści, niekoniecznie wszystkie nadają się do cytowania. Dla przykładu: <http://historia.leszno.pl/66.powstanie-wielkopolskie> [dostęp: 9 marca 2019 roku].

⁸ Wskazane dziecko urodziło się 12 czerwca, a nie 12 lipca 1892 roku – Parafia Strzelce Wielkie, *Akt chrztu* 88/1892; USC Piaski, *Akt urodzenia* 109/1892.

⁹ Parafia Strzelce Wielkie, *Akt zgonu* 71/1899; USC Piaski, *Akt zgonu* 89/1899.

¹⁰ Pochodzenie i datę urodzenia podaje publikacja: J. Karwat, M. Rezler, *Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919*, Poznań 2018, s. 339-340.

¹¹ Biogram Waława Koteckiego stawia sprawę jego dowództwa jasno i jednoznacznie. Zob.: <https://bit.ly/2YrPdAQ> [dostęp: 14 marca 2019 roku].

¹² S. J a n k o w i a k, B. P o l a k, *Dowódca Grupy „Leszno”*, „Przyjaciel Ludu” 1988, zeszyt IV, s. 3.

¹³ B. P o l a k, *Dowódca Grupy „Leszno” Ppłk dr Bernard Śliwiński (1883-1941)*, Leszno 2018, s. 22.

Wszystkie te nieścisłości związane głównie z „niepamięcią” o właściwym imieniu Sobieckiego dały mi asumpt do bliższego zapoznania się z jego osobą. Kim zatem był Antoni Sobiecki? Problemem tym zainteresowałem Antoniego Jerszyńskiego, miejscowego regionalistę, jak i organizatorów projektu indeksacji powstańców wielkopolskich na portalu internetowym www.powstancywielkopolscy.pl. Moje ustalenia zostały przez nich potwierdzone¹⁴. Antoni Sobiecki urodził się w Nowym Słoninie w 1878 roku, a zmarł w Toruniu w roku 1953. Prawidłowe dane znalazły też do pewnego stopnia odzwierciedlenie na wspomnianym wyżej portalu, formalnie udostępnionym 16 lutego 2019 roku. W pierwszej wersji rzeczony Antoni Sobiecki pojawił się tam w trzech osobach, co należało w późniejszym okresie skorygować¹⁵.

Mając już „ślad toruński”, poprosiłem Agatę Wyzujak-Błędowską z Torunia o pomoc w odnalezieniu rodziny, z której, moim zdaniem, jacyś przedstawiciele powinni tam mieszkać do czasów obecnych¹⁶. Wskazywały na to liczne poszlaki¹⁷. Zaowocowało to udostępnieniem przez rodzinę Antoniego Sobieckiego szeregu informacji i dokumentów, a przede wszystkim bezcennych zdjęć. Natomiast praprawnuk Marek Adam Sobiecki jest autorem części niniejszego artykułu dotyczącej okresu II wojny światowej i czasu powojennego z życia swojego przodka. Wniósł też szereg cennych uwag i informacji do innych części artykułu.

Uznałem, że wyjaśnienia te należą się ze względu na pamięć i cześć dla jednego z bohaterów powstania wielkopolskiego, jak i żyjącą obecnie rodzinę, potomków Antoniego Sobieckiego.

Młodość, rodzina i Piaski

Powstanie, nazwane później wielkopolskim, zainicjowane zostało w Poznaniu, a jego wybuch miał miejsce 27 grudnia 1918 roku. W Piaskach w godzinach porannych, a w późniejszych godzinach w Gostyniu, powstańcy zebrali się 7 stycznia 1919 roku. W Piaskach wrzało już znacznie wcześniej.

¹⁴ Od Antoniego Jerszyńskiego otrzymałem również kilka innych informacji pochodzących z akt Miasta Piaski i Gminy Piaski znajdujących się w Archiwum Państwowym w Lesznie, a dotyczących rodziny Antoniego Sobieckiego, za co w tym miejscu dziękuję. Wspólne działania przyczyniły się do odpowiedniego wpisu danych osobowych Antoniego Sobieckiego w opracowaniu: J. N i e d z i e l a, *100 rocznica udziału piaskowian w Powstaniu Wielkopolskim (1918-1919) i Odzyskanie Niepodległości*, Piaski 2018, s. 33-34. Niemniej jednak autor dodał tam na własną odpowiedzialność kilka innych informacji.

¹⁵ A to: Antoni Sobiecki urodzony w Słoninie, Antoni Wacław Sobiecki ur. w Strzelcach Małych i Sobiecki według cytowanego S. Machnikowskiego – www.powstancywielkopolscy.pl [dostęp: 16 lutego 2019 roku].

¹⁶ Autor mieszka we Wrocławiu.

¹⁷ M. in. adres z *Książki adresowej miasta Torunia 1936*, s. 292 – Sobiecki Antoni, podoficer zawodowy, Kościuszki 85 – aktualnie dom już nie istnieje.

Co najmniej od połowy listopada były podejmowane różne działania organizacyjne i polityczne, głównie w małych konspiracyjnych grupach, mające na celu przejęcie lokalnej władzy. Biało-czerwona flaga załopotała tutaj 1 stycznia 1919 roku, co nie oznaczało jeszcze całkowitej wolności. Należało ją wywalczyć i zawrzeć z Niemcami pokój¹⁸. Zanim jednak do tego doszło, cofnijmy się w czasie o nieco ponad 40 lat.

Późniejszy powstaniec Antoni Sobecki urodził się 14 maja 1878 roku o godzinie 9.00 w Nowym Słoninie (w powiecie kościańskim)¹⁹, a zmarł 27 lutego 1953 roku w Toruniu. Antoni urodził się w wielodzietnej, katolickiej rodzinie Michała (około 1841 roku – przed 1910 rokiem²⁰), wólarza²¹, wcześniej określanego jako *villicus* – wieśniak, chłop, w miejscowym folwarku²² i Ewy (1847-1920²³) z domu Kaczor²⁴. Ani akt chrztu, ani też urodzenia nie zawierają imienia Waclaw, co upoważniałoby kogokolwiek w późniejszych okresach do przypisywania go Antoniemu²⁵. Dodatkowo należy zaznaczyć, że w swojej rodzinie Antoni ani razu nie był nazwany Waclawem.

Powszechną, sześcioklasową szkołę elementarną Antoni Sobecki ukończył w Poznaniu²⁶, gdzie w latach 1892-1894 pobierał też praktyczną naukę zawodu w zakresie budownictwa w firmie Frankiewicza²⁷. W październiku 1894 roku zdał egzamin czeladniczy w dziedzinie ciesielstwa²⁸. Ciekawość świata, chęć doskonalenia swoich umiejętności zawodowych i znalezienia lepszej pracy spowodowały, że jako szesnastolatek wyruszył do Niemiec. Niezbędne tutaj były: młodzieńcza odwaga, brawura i podejmowa-

¹⁸ Chodzi oczywiście o walki z Niemcami na całym powstańczym froncie. Zob.: M. R e z l e r, *Nasze Powstanie*, Szamotuły 2018.

¹⁹ USC Racot, *Akt urodzenia* 51/1878. Zapis o zgonie znajduje się w akcie urodzenia.

²⁰ Informacja rodziny.

²¹ Według *Słownika języka polskiego* wólarz dawniej to: kierownik robotników folwarcznych w majątku ziemskim.

²² Antoni Sobecki określa po latach swojego ojca jako urzędnika rolniczego. Zob.: Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, sygn. CAW Sobecki Antoni I.487.4745 [dalej: *CAW Sobecki*].

²³ Informacja rodziny.

²⁴ W rodzinie tej urodziło się co najmniej jedenaścioro dzieci. Rodzice Antoniego Sobeckiego pochodzili ze wsi Piotrkowice pod Czempiniem – Parafia Czempień, *Akt ślubu* 46/1867. Ustalenie dzięki stronom: www.basia.famula.pl, e-kartoteka.net (Akta Miasta Poznania) i na podstawie akt metrykalnych parafii Czempień i USC Racot [dostęp: 15 stycznia 2019 roku].

²⁵ USC Racot, *Akt urodzenia* 51/1878; Parafia Czempień, *Akt chrztu* 76/1878.

²⁶ Według książeczki wojskowej Antoniego Sobeckiego ukończył on siedmioklasową szkołę ludową.

²⁷ Prawdopodobnie chodzi o firmę Karola Frankiewicza. Zob.: *Album przemysłu i handlu Wielkopolski, Prus i Śląska*, Poznań 1906, zeszyt I, s. 22-23.

²⁸ Informacja z *CAW Sobecki* różni się nieco od dyplomu potwierdzającego zdobycie zawodu cieśli w Czempiniu 4 października 1896 roku, kiedy to mieszkał w pobliskim Piechaninie. Kopia dyplomu w posiadaniu autora, udostępniona przez rodzinę.

nie trudnych decyzji, czym również cechował się w dalszym życiu. Na drodze swojej zawodowej wędrówki pracował między innymi w: Lipsku, Frankfurcie nad Menem, Moguncji, Bonn, Kolonii, Düsseldorfie, Essen, Dortmundzie²⁹.

Jako pruski poddany w 1899 roku trafił do armii. Służył dwa lata w pułku artyleryjskim w Metz³⁰. Służbę wojskową zakończył 30 września 1901 roku w stopniu gefrajtera³¹. Po zwolnieniu z armii zawitał znów do Poznania. Wkrótce po powrocie z wojska ożenił się z Antoniną z domu Ratajczak (1880-1965), córką Walentego (owczarza) i Ewy z domu Filipiak, urodzoną w Gorzycach, a zamieszkałą w Gorzyczkach³². Ślub cywilny odbył się 8 listopada w Gorzyczkach, zaś kościelny 11 listopada 1901 roku w Czempiniu³³. Z tego małżeństwa urodziło się jedenaścioro dzieci: Teodora (1902-1989) w Poznaniu, Maria (1904-1985), Helena (1905-1907), Pelagia (1906-1985), Stefan (1908-1985), Roman (1909-1971), Stanisław (1911-1969), Wincenty (1913-1991), Bronisław (1916-1916), Teofil (1920-1936) i Halina (1923-2008). Dwoje ostatnich dzieci urodziło się w Toruniu, wcześniejsze w Strzelcach Wielkich i Piaskach³⁴.

W październiku 1903 roku otrzymał posadę kierownika budowlanego w firmie braci Nawrockich [W. & L. Nawrocki] w Gostyniu, co pociągnęło za sobą przeprowadzkę do Piasków³⁵. Satysfakcjonująca praca w firmie Nawrockich i stabilizacja rodzinna inspirowały go do podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Doksztalał się w Poznaniu w Państwowej Szkole Budowlanej (Baugewerkschule) w okresach zimowych w latach 1912, 1913³⁶. Musiał

²⁹ *CAW Sobecki*.

³⁰ Dokładnie w 3. baterii 70. pułku artylerii polowej (4. Lotaryński). Zob. podział pułków: <https://bit.ly/2ZehE6y> [dostęp: 17 kwietnia 2019 roku].

³¹ Przebieg służby wojskowej, ćwiczeń w rezerwie, udział w I wojnie światowej ustalono na podstawie zaświadczenia z Centralnego Archiwum Wojennego w Berlinie-Spandau z 1 czerwca 1934 roku [dalej: *Zaświadczenie 1934*]. Zaświadczenie to wydane zostało na prośbę Antoniego Sobeckiego. Kopia udostępniona przez rodzinę w posiadaniu autora.

³² USC Gorzyczki, *Akt urodzenia* 27/1880; Parafia Czempień, *Akt chrztu* 92/1880.

³³ *CAW Sobecki*; USC Gorzyczki, *Akt ślubu* 16/1901.

³⁴ *CAW Sobecki*; USC Piaski z lat 1902-1916; Parafia Strzelce Wielkie, *Akta urodzenia* oraz informacja od rodziny. Miejsca urodzenia dzieci wyznaczają szlak jego rodzinnych wędrówek – Poznań, Strzelce Wielkie, Piaski, Toruń.

³⁵ Na początku rodzina zamieszkała w Strzelcach Wielkich (1903-1904). W późniejszych latach naprzemiennie przebywała w Piaskach i Strzelcach Wielkich (1908), o czym świadczą dokumenty metrykalne córki Marii i syna Stefana oraz *Akt ślubu* 55/1908 z USC Piaski. Antoni Sobecki był wówczas świadkiem na ślubie, po czym już ostatecznie osiedlili się w Piaskach. Mieszkali prawdopodobnie przy dzisiejszej ulicy Szkolnej, wcześniej zwanej Kościelną, a w czasach osiedlenia tylko o określonej numeracji. Dokładne wskazanie budynku w czasie obecnej kwerendy nie było możliwe. Rodzina posiada potwierdzenie pracy w firmie Nawrockich co najmniej w latach 1909-1912.

³⁶ Obecnie Zespół Szkół Budowlanych im. gen. Władysława Andersa przy ulicy Rybaki 17 w Poznaniu.

posiąść dość znaczną wiedzę i umiejętności praktyczne w zakresie budownictwa, konserwacji drewna i zwalczania szkód w substancji mieszkaniowej, skoro na zebraniu Towarzystwa Przemysłowców w Piaskach wygłaszał fachowe odczyty. W 1909 lub 1910 roku podjął między innymi temat: *Jak wytępić grzyb w mieszkaniu*. Podać tutaj trzeba, że temat ten, przydatny w życiu codziennym, przedstawił Sobecki [w protokole nie podano imienia, choć nazwisko powtarza się], prawdopodobnie był to Antoni Sobecki – pisze autorka artykułu³⁷.

Wojsko pruskie też o nim nie zapomniało. Kilkakrotne odbywał ćwiczenia (w latach 1902, 1906, 1907) w 56. pułku artylerii polowej (2. Poznański) w Lesznie. 26 czerwca 1902 roku otrzymał awans na stopień podoficerski³⁸.

Na przełomie XIX i XX wieku, a w szczególności na początku wieku XX, powstały w Piaskach różne organizacje i stowarzyszenia społeczno-kulturalne³⁹. Z jednej strony zwiększająca się społeczna aktywność mieszkańców była reakcją na narastającą germanizację. Z drugiej, wyjeżdżający do pracy w głąb Niemiec, spotykali się tam z różnymi nowymi prądami społeczno-politycznymi, które po powrocie z przysłowiowej Westfalii próbowali zaszczerpić na rodzimy grunt. W wielu polskich towarzystwach aktywnie działał Antoni Sobecki, co świadczy o jego głębokim wyrobieniu narodowym i społecznym. Po raz pierwszy z organizacją polskiego „Sokoła” (Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”) spotkał się w Lipsku w 1896 roku. Pozostał jej wierny przez długie lata swojego życia. W Piaskach pełnił funkcję naczelnika gniazda od momentu jego powstania w czerwcu 1914 roku. Działalność ta została przerwana z chwilą powołania go do wojska, czyli 5 sierpnia 1914 roku⁴⁰.

Mocno „słyszalne”, jako że miał donośny głos, było jego prezesowanie Kołu Śpiewaczemu „Chopin”, które powstało 9 marca 1912 roku w Strzelcach Wielkich, a do Piasków przeniosło się w lutym 1919 roku, kiedy Antoni Sobecki brał już udział w powstaniu⁴¹. Był również prezesem powstałego znacznie wcześniej, bo 22 grudnia 1901 roku, Towarzystwa Robotników Polskich im. św. Marcina. Przez pewien czas był sekretarzem Towarzystwa Przemysłowców i Rzemieślników⁴². Zjednoczenie Zawodowe Pol-

³⁷ A. Ż a l i k, *Towarzystwo Przemysłowców w Piaskach* (cz. II), „Przyjaciel Ludu” 1992, zeszyt I-II, s. 36.

³⁸ *Zaświadczenie 1934*.

³⁹ P. B a u e r, S. J a n k o w i a k, *Zarys dziejów...*, s. 49.

⁴⁰ *CAW Sobecki; Zaświadczenie 1934*.

⁴¹ P. B a u e r, S. J a n k o w i a k, *Zarys dziejów...*, s. 75.

⁴² Tamże, s. 49. Nazwa Towarzystwa przyjęta z opisu, aczkolwiek chodzi prawdopodobnie o istniejące wówczas Towarzystwo Przemysłowców w Piaskach, wymienione w wyżej cytowanym artykule A. Ż a l i k, *Towarzystwo Przemysłowców w Piaskach* (cz. I), 1991, zeszyt VI, s. 23.

skie o charakterze związkowym, którego został prezesem, nie odgrywało prawdopodobnie w Piaskach dużej roli. Powstało w 1912 roku jako filia organizacji gostyńskiej, istniejącej już od dziesięciu lat. Organizacja ta była pewnego rodzaju przeciwwagą dla ruchu socjalistycznego⁴³. Działalność ZZP opierała się na ideologii narodowej i świadomości zasad chrześcijańskich⁴⁴.

Unteroffizier Antoni Sobecki (stoi). Na odwrocie zdjęcia napisał list do żony i opatrzył datą 22 listopada 1914 roku.

Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego

⁴³ CAW Sobecki.

⁴⁴ Szerzej o życiu politycznym w Piaskach w okresie międzywojennym, a częściowo także w okresie przed I wojną światową zob.: A. J e r s z y ń s k i, *Z życia politycznego Piasków w okresie międzywojennym*, „Nowa Gazeta Gostyńska” 2008, nr 11-13, 15-17, 20-24.

Od zamachu w Sarajewie 28 czerwca 1914 roku do dnia wybuchu I wojny światowej minął zaledwie miesiąc, gdy Antoni został wcielony do wojska⁴⁵. Służył w rozmaitych formacjach, głównie związanych z artylerią, i na różnych frontach. Do listopada 1917 roku był to front wschodni⁴⁶, następnie do końca wojny front zachodni⁴⁷.

W domu pozostała żona z siedmiorgiem dzieci. W 1916 roku urodził się im syn Bronisław, który wkrótce zmarł⁴⁸. Fakt urodzenia dziecka dowodzi, że Antoni korzystał z urlopu (może niejednokrotnie), aby odwiedzić swoją rodzinę. Na początku wojny w 1914 roku jednostka wojskowa Antoniego Sobeckiego znajdowała się na froncie wschodnim w okolicach Częstochowy⁴⁹. Wysłał stamtąd 22 listopada 1914 roku do rodziny zdjęcie, na rewersie którego napisał: „...jestem zdrow i nie obawiajcie się o mnie, bo bez woli Boga włos z głowy mi nie spadnie”. Natomiast w swoim życiorysie podał ciekawy przypadek, zdarzenie wojenne, że w 1914 roku Prusacy zdobyli na Rosjanach pod Staszowem (możliwe, że chodzi o miasto Staszów) pewną ilość amunicji artyleryjskiej, którą on (na rozkaz?) zakopał z pomocą chłopów z okolicy Błochni (miejsceowość niezidentyfikowana). Ale co w tej historii najważniejsze? Mianowicie to, że amunicja została w 1919 roku odkopana po wskazaniu miejsca przez sierżanta Sobeckiego. Prawda to czy legenda żołnierska? Raczej nie da się tego przypadku zweryfikować⁵⁰.

Mimo że w swoim życiorysie nie przyznał się do bycia rannym w trakcie działań wojennych, to w dokumencie z 1933 roku z archiwum niemieckiego znalazł się zapis o krótkotrwałych jego pobytach na wiosnę 1918 roku w wojskowych lazaretach⁵¹.

⁴⁵ Autor nie ustalił, czy miejscem koncentracji, zbiórki dla Antoniego Sobeckiego było Leszno czy też Głogów. Śląskie jednostki Korpusu Landweary (Woryscha) już wiosną 1914 roku zajęły pozycje w okolicach Częstochowy i Kalisza, gdzie trafił nasz bohater. Por.: E. Śliwiński, *Południowo-zachodnia Wielkopolska w latach I wojny światowej*, Leszno (brak daty wydania), s. 12-13.

⁴⁶ *Zaświadczenie 1934*, Landwehr-Artillerie-Munitionskolonnen I [Kolumna amunicyjna], Armee-Korps in Osten do 25 maja 1917 roku. Następnie wymienia się 2. Dolnośląski Pułk Artylerii Polowej nr 41 z Garnizonu Głogów i kolumnę amunicyjną – do 22 listopada 1917 roku.

⁴⁷ Są to jednostki artylerii polowej, w tym również zaplecza amunicyjnego. Dokładne ustalenie szlaków bojowych wymaga odrębnych badań.

⁴⁸ Parafia Strzelce Wielkie, *Akt zgonu* 68/1916.

⁴⁹ Szerzej o sytuacji na froncie: E. Śliwiński, *Południowo-zachodnia Wielkopolska...*, s. 16-17.

⁵⁰ CAW Sobecki.

⁵¹ *Zaświadczenie 1934*, chodzi o blisko trzytygodniowy zapis o pobycie w szpitalu w twierdzy Ulm nad Dunajem.

*Antoni Sobecki w styczniu 1917 roku jako żołnierz Landwehr-Artillerie Munitionskolonnie I (z lewej). Antonina Sobecka z dziećmi: Teodorą, Pelagią, Stefanem, Romanem, Stanisławem i Wincentym.
Zdjęcie wykonane w Piaskach w 1915 roku.
Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego*

W trakcie wojny awansował w hierarchii wojskowej, uzyskując 27 grudnia 1917 roku stopień sierżanta liniowego⁵². Do Piasków z frontu francuskiego wrócił 9 grudnia 1918 roku z otrzymanym podczas wojny Krzyżem Żelaznym II klasy⁵³.

Droga do wolności. Powstanie wielkopolskie

W Piaskach Antoni Sobecki zastał sytuację polityczną i społeczną zupełnie inną niż w chwili opuszczenia miasta⁵⁴. Szybko włączył się w nurt niepodległościowy. Biorę za wiarygodną informację Antoniego Sobeckiego, że powrócił z frontu 9 grudnia 1918 roku⁵⁵. Nie sądzę, aby miał powód do konfabulacji w tym przypadku i pomijał swoje wcześniejsze, niepodległo-

⁵² Do 24 listopada 1919 roku w polskich oddziałach powstańczych i armijnych sierżanta niekiedy nazywano sierżantem liniowym. Stąd prawdopodobnie określenie użyte przez Antoniego Sobeckiego. Według M. R e z l e r, *Wielkopolskie Oddziały Powstańcze oraz Siły Zbrojne w byłym zaborze pruskim 1918-1920 – ubiór, oporządzenie, odznaki*, www.pw.ipn.gov.pl [dostęp: 16 marca 2019 roku].

⁵³ CAW Sobecki; *Zaświadczenie 1934*.

⁵⁴ P. B a u e r, S. J a n k o w i a k, *Zarys dziejów...*, s. 55-56.

⁵⁵ CAW Sobecki.

ściowe zasługi⁵⁶. Nie mógł więc zostać powołany do Rady Żołnierskiej w Piaskach 13 listopada i to z imieniem Waław Antoni⁵⁷.

W tym okresie w Poznańskim formowały się rady ludowe w większości opanowane przez endecję. W składzie Powiatowej Rady Ludowej w Gostyniu, powstałej 8 grudnia, byli między innymi Waław Kotecki i Jan Mogiełka⁵⁸. Rady te w większości reprezentowały tzw. legalizm polityczny. W Piaskach do końca 1918 roku rada taka nie powstała⁵⁹. Wcześniej, jak podaje Antoni Sobecki, czyli 11 grudnia udał się do Poznania do tajnej organizacji, do której należał już od 1910 roku, po instrukcje, jak działać w zaistniałej sytuacji politycznej. Widząc prawdopodobnie, że w Gostyńskim przeważały raczej siły mniej radykalne, a nawet częściowo zachowawcze, uznał, że dobrze byłoby przyjąć impuls zewnętrzny. Podbudowę organizacyjną miał ze „swojego Sokoła”. W tej fazie walki niepodległościowej w Piaskach był, moim zdaniem, naturalnym przywódcą wojskowym z uwagi na stopień sierżanta, wiek i wcześniejszą, przedwojenną działalność społeczną.

Antoni Sobecki, rocznik 1878, miał dwóch głównych podwładnych, a raczej współpracowników w osobach: Waława⁶⁰ Koteckiego (1897-1943), kaprała, i Marcina Talarczaka (1897-1942), sierżanta. Obu młodszych o prawie jedno pokolenie⁶¹. Sobecki, nazwijmy go już tutaj dowódcą kompanii (nieformalnie), rozdzielił zadania werbunku i organizowania grup bojowych na poszczególnych współpracowników, przyjmując zasadę terytorialności. Na obszar Piasków zadanie to otrzymał Marcin Talarczak. W Bodzewie i Strzelcach Małych operował Waław Kotecki, a w Michałowie i Zalesiu dodatkowo (pewnie też w Drogoszewie) Jan Mogiełka.

⁵⁶ Wynika to też w wcześniej cytowanych źródłach: *CAW Sobecki; Zaświadczenie 1934*, aczkolwiek w tym ostatnim dokumencie wpisano 29 listopada 1918 roku jako datę zwolnienia ze służby wojskowej; na wniosku z 6 grudnia 1933 roku (Berlin-Spandau) widnieje data zwolnienia ze służby 9 grudnia 1918 roku w miejscowości Bogomice koło Głogowa.

⁵⁷ Aby nie porównywać wersji wydarzeń sierżanta Antoniego Sobeckiego z wszystkimi opracowaniami przedwojennymi i powojennymi, w tym w szczególności Andrzeja Hanyża, profesora gostyńskiego gimnazjum, przyjąłem w tym celu, jako pewnego rodzaju wspólny mianownik, publikację Stefana Jankowiaka i Piotra Bauera, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim 1918-1919...*

⁵⁸ Kupiec zbożowy z Piasków.

⁵⁹ Szerzej na temat rad robotniczo-żołnierskich i rad ludowych S. J a n k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim...*, s. 26-46.

⁶⁰ W swoim biogramie (*CAW Sobecki*) dotyczącym udziału w powstaniu wielkopolskim Antoni Sobecki pomyłkowo użył w stosunku do Waława Koteckiego imienia Roman. Pomylił z imieniem ojca Waława, Romanem (1872-1909), który był pewnie mu bliższym znajomym ze względu na wiek. To czysty przypadek, jak należy sądzić, niemający związku z imieniem Antoniego Sobeckiego.

⁶¹ Biogramy W. Koteckiego i M. Talarczaka zob.: <https://bit.ly/2OqiiwW> [dostęp: 17 marca 2019 roku].

Antoni Sobecki nie wspomina o Strzelcach Wielkich, Grabonogu i Smogorzewie. Z tych wsi bowiem w pierwszej fazie powstania pochodziło niewielu uczestników. Z Godurowa nie zgłosił się żaden kandydat, z wyjątkiem Jana Żółtowskiego, będącego już w tym czasie formalnie właścicielem dóbr w Strzelcach Wielkich i Lipiu⁶².

Akcję pozyskiwania broni i amunicji z Krotoszyna, zakupionej lub otrzymanej od tamtejszej niemieckiej Rady Żołnierskiej, przeprowadzono 20 i 21 grudnia. Transport dotarł do Piasków na dwóch wozach, których użył Głowacki, właściciel tamtejszej cegielni. Przywieziono wówczas 60 karabinów, po jednym ciężkim i lekkim karabinie maszynowym, 8000 sztuk amunicji, 300 granatów zaczepnych i 80 obronnych⁶³. Podana liczba uzbrojenia, jak i okoliczności jego zdobycia odbiegają w szczegółach od danych zawartych w opracowaniach. Dotyczy to również broni dostarczonej z Jarocina 22 grudnia (60 karabinów i 3000 sztuk amunicji). Według Antoniego Sobeckiego broń tę przywieziono na furmance firmy „Rolnik” z tegoż miasta. Natomiast Jan Trafankowski pisze, że podwoływał Jan Żółtowski ze Strzelc Wielkich⁶⁴. Broń odbierana była też miejscowym Niemcom i Żydom.

Znana jest także ofiarność mieszkańców powiatu gostyńskiego w okresie przed i w trakcie powstania, polegająca na pomocy rzeczowej i pieniężnej na rzecz walczących i prowadzonych działań. Złożono między innymi do Skarbu Narodowego wyroby ze złota o wartości 800 marek. Jednym z ofiarodawców był Antoni Sobecki z wkładem o wartości 20 marek⁶⁵.

W okresie przedświątecznym, przed- i ponoworocznym (1918/1919) w miarę możliwości odbywały się ćwiczenia oddziałów (jeszcze sokolich) w poszczególnych miejscowościach pod nadzorem Antoniego Sobeckiego przy bezpośrednim dowodzeniu przez Marcina Talarczaka, Wacława Kotckiego i Jana Mogielki. Bezpośrednio po Nowym Roku sytuacja w powiecie gostyńskim stała się bardzo dynamiczna. 4 stycznia 1919 roku rozwiązana została Rada Robotnicza i Żołnierska w Piaskach, a w jej miejsce powołano Radę Ludową, do której Antoni Sobecki nie wszedł. Jego domeną była działalność wojskowa. Kiedy Powiatowa Rada Ludowa 6 stycznia postanowiła

⁶² Przyjęto, że z Godurowa pochodził Michał Gembiak, urodzony tam 3 września 1893 roku. To pomyłka. Michał Gembiak urodził się w tym dniu, ale w Ludwinowie, co potwierdzają jego dokumenty metrykalne oraz biogram na stronie internetowej Muzeum w Gostyniu. Zob.: <https://bit.ly/34z0HG9> [dostęp: 18 marca 2019 roku]. Z Godurowa pochodziło kilku innych powstańców, ale nie byli oni wówczas mieszkańcami tej miejscowości. Brali udział w powstaniu na innych odcinkach frontu. Zob.: R. K o ł o d z i e j c z a k, *Godurowskie i drogoszewskie parantela*, mps Muzeum w Gostyniu.

⁶³ CAW Sobecki.

⁶⁴ Swoją drogą Jan Żółtowski był jedynym przedstawicielem wielkich właścicieli ziemskich z terenu obecnej Gminy Piaski, biorącym bezpośredni, czynny udział w wojskowych działaniach powstańczych w randze oficera, przynajmniej w ich początkowej fazie.

⁶⁵ R. T o m a s z e w s k i, *Wysilek militarny i materialny...*, s. 17-18.

ogłosić rozpoczęcie powstania, na naradę do Gostynia udali się z Piasków trzej najważniejsi dowódcy – Antoni Sobecki, Waław Kotecki i Marcin Talarczak.

W tym samym dniu, a było to Święto Trzech Króli, Antoni Sobecki przemawiał długo i żarliwie na patriotyczno-kościelnej uroczystości, która rozpoczęła się w godzinach porannych w Piaskach, a zakończyła w kościele parafialnym w Strzelcach Wielkich. Wieczorna zabawa w Piaskach późną porą tego uroczystego dnia została przerwana na wieść o tym, że najbliższego ranka odbędzie się tutaj zbiórka oddziałów, po czym nastąpi wymarsz do Gostynia. Plan ten został zrealizowany. To tylko skrótowe wiadomości z ostatnich dni przed powstaniem, czyli pierwszych dni stycznia 1919 roku⁶⁶.

Kompania piaskowska liczyła, według Antoniego Sobeckiego, 144 ludzi. Trudno dzisiaj dociec, czy z Piasków całość kompanii wyruszyła w jednym czasie czy też w grupach. Prawdopodobnie były to bardziej lub mniej zorganizowane oddziały. Większość autorów zgadza się z tym, że w Gostyniu utworzono trzy kompanie, z których piaskowska pod dowództwem Antoniego Sobeckiego nosiła numer 2., nazywana przez niego kompanią wielkostrzelecką. Całością oddziału jako batalionem dowodził porucznik dr Bernard Śliwiński (1883-1941)⁶⁷. Pod Poniecem utworzono obóz wojskowy. Już w dniu wymarszu z Gostynia, a najpóźniej w dniu następnym, czyli 8 stycznia, nastąpiła reorganizacja kompanii piaskowskiej. W miejsce dwóch plutonów pod dowództwem Marcina Talarczaka i Waława Koteckiego powstały, według Antoniego Sobeckiego, trzy plutony. Ostatnim dowodził Wojtkowiak. Z oddziału piaskowskiego oddano 35 powstańców do kompanii gostyńskiej. Pozostała część rozdzielona została na trzy plutony. Sobeckiemu przypadał pluton 1. nazwany pawłowickim, 2. – Talarczakowi i 3. – Koteckiemu z Piasków, co tylko pozornie wygląda na degradację dotychczasowego dowódcy.

Pod datą 10 stycznia 1919 roku zapisał bowiem Antoni Sobecki siebie jako dowódcę 2. kompanii piaskowskiej (wielkostrzeleckiej) z 98 powstańcami i dwoma dowódcami plutonów: Wojtkowiakiem i Romanowskim. Stan osobowy kompanii Antoniego Sobeckiego zwiększał się od połowy stycznia, osiągając najwyższy poziom 186 ludzi od 17 do 27 tego miesiąca. W szczytowym okresie stanu osobowego kompania dzieliła się na trzy plutony, z dodatkowym dowódcą o nazwisku Szkudlarek⁶⁸. Wobec braku dostatecznej liczby oficerów na froncie Dowództwo Główne z Poznania przysłało na po-

⁶⁶ W. A r e n d t, *Udział Piasków...*, s. 145-146.

⁶⁷ S. J a n k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim...*, s. 61.

⁶⁸ Podstawę, jak się wydaje, stanowiły wymieniane już prace Andrzeja Hanyża, do których można dodać jeszcze opracowanie *Wkoło Leszna 1918/1919*, Gostyń 1969, mps zbiory Muzeum w Gostyniu.

czątku drugiej połowy stycznia dwóch oficerów⁶⁹. Jeden z nich ppor. Henryk Świniarski objął dowodzenie na odcinku „Pawłowice”. W skład tego odcinka weszły oddziały Antoniego Sobbeckiego i Wacława Koteckiego⁷⁰.

Być może Antoni Sobbecki pomylił się, podając objęcie dowództwa przez ppor. H. Świniarskiego dopiero od 27 stycznia⁷¹. Ważną rolę, już po podpisaniu rozejmu w Trewirze 16 lutego 1919 roku, pełnił dla odcinków „Poniec” i „Pawłowice” Wacław Kotecki, stając na czele delegacji ze strony polskiej w sprawie ustalenia linii demarkacyjnej⁷².

Dowództwo Główne w Poznaniu już od połowy stycznia rozważało konieczność przekształcenia oddziałów powstańczych w regularną armię⁷³. Sprawa ta zmaterializowała się po rozejmie w Trewirze, a wojskową formę organizacyjną określił odpowiedni rozkaz dzienny numer 61 z 6 marca 1919 roku, chociaż trzeba przyznać, że już znacznie wcześniej były prowadzone różne działania między innymi na interesującym nas odcinku frontu. Utworzona rozkazem dziennym dywizja składała się z trzech pułków (4., 5. i 6. pułku strzelców wielkopolskich). Dowódcą 6. pułku został por. Bernard Śliwiński. Pułk Śliwińskiego dzielił się na cztery bataliony i oddziały specjalne. Batalion składał się z trzech kompanii i kompanii ciężkich karabinów maszynowych (ckm). Nasi (piaskowscy) dowódcy objęli: 1. kompanię ckm w I batalionie – sierżant Wacław Kotecki, 4. kompanię w II batalionie – sierżant Antoni Sobbecki⁷⁴ a sierżant Marcin Talarczak 6. kompanię w tym samym batalionie⁷⁵. Wymienić tutaj należy również sierżanta Leona Borowicza, który objął też 6 marca dowództwo 11. kompanii IV batalionu, a 23 maja 1919 roku przejął dowodzenie 12. kompanią po Antonim Sobbeckim, dowodzącym od prawdopodobnie końca marca tą kompanią po sierżancie Stefanie Mayu. Sierżant Antoni Sobbecki podał, że było to 15 kwietnia 1919 roku, kiedy został przeniesiony do 12. kompanii na odcinek Wielkie Krzycko–Gołanice, ale

⁶⁹ W korpusie oficerskim na całym froncie, do którego napływali również oficerowie z byłego zaboru austriackiego i rosyjskiego, jeszcze w okresie powstania zaczęły się animozje i niesnaski, głównie na tle awansów i stanowisk, a tym samym i dowodzenia. Szerzej: *Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919*, red. J. Karwat, M. Rezler, Poznań, 2018, s. 20-23.

⁷⁰ S. J a n k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim...*, s. 71-72.

⁷¹ Tamże, s. 71. Podano tam datę 13 stycznia 1919 roku.

⁷² Tamże, s. 80-81.

⁷³ Była to konieczność organizacyjna i wojskowa. Zaczęły się też negatywne zjawiska towarzyszące każdej wojnie, jak samowolne opuszczanie szeregów powstańczych, kradzieże mienia (w tym koni). W sprawie dezercji dowództwo na odcinek Leszna już 18 stycznia 1919 roku wydało rozkaz o odbieraniu dezerterskiej broni i amunicji, zgłaszaniu informacji do odpowiedniej komendy wojskowej z jednoczesnym ogłaszaniem w prasie nazwisk zdrajców. „Orędownik Gostyński” 1919, nr 14. Szerzej zob.: *Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego...*, s. 213-214.

⁷⁴ Tamże, s. 340.

⁷⁵ S. J a n k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia gostyńska w powstaniu wielkopolskim...*, s. 83-84.

różnica ta może wynikać, jak sądzę, z niepamięci⁷⁶. Natomiast po zdaniu tej kompanii Antoni Sobecki 23 maja objął funkcję oficera żywnościowego jednego z batalionów zapasowych 6. pułku strzelców wielkopolskich⁷⁷. Funkcję tę pełnił do 30 listopada 1919 roku. W ten to sposób Antoni Sobecki rozstał się ze swoimi piaskowskimi druhami.

Trudności aprowizacyjne dla ludności cywilnej w okresie powstania wielkopolskiego i codzienny brak głowy rodziny w domu spowodowały, że dwoje dzieci Sobeckich, Roman i Stanisław, trafiło przejściowo w 1919 roku do Domu Dziecka w Bruczkowie⁷⁸. W placówce tej panowały wzorowe porządki opiekuńczo-wychowawcze. Z uwagi na znaczny brak dokumentów dotyczących tego zakładu, nie da się udokumentować dokładnego okresu pobytu podopiecznych z rodziny Sobeckich⁷⁹.

Nierozpoznany oddział wojskowy - wg rodziny rok 1919-1920. Antoni Sobecki - trzeci od prawej w środkowym rzędzie.

Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego

Służba wojskowa w odrodzonej Rzeczypospolitej

1 grudnia 1919 roku Antoni Sobecki otrzymał przydział do Dowództwa Okręgu Generalnego „Pomorze” w Inowrocławiu w Dziale Budowlano-Kwatermistrzowskim. 18 stycznia 1920 roku Toruń wrócił w granice Pol-

⁷⁶ CAW Sobecki.

⁷⁷ Tamże. 7 stycznia 1920 roku 6. pułk strzelców wielkopolskich, już jako jednostka Wojska Polskiego, otrzymał nazwę 60. pułk piechoty. W okresie pokojowym stacjonował w Ostrowie Wielkopolskim.

⁷⁸ Archiwum Państwowe w Lesznie, [dalej: APL], *Akta gminy Borek*, sygn. 34/34/0/-/65: księga meldunkowa Bruczków.

⁷⁹ Szerzej o tej szkole: L. S ł u g o c k a, *Bruczków – Tajna Szkoła Polska i Dom Dziecka w byłym zaborze pruskim*, Poznań 2015, s. 15-16, 63-64.

ski⁸⁰. W ramach komisji wojskowej Antoni Sobecki wkroczył do miasta⁸¹, którego nie opuścił już na stałe aż do śmierci⁸². Rodzinę ściągnął do Torunia z początkiem marca 1920 roku⁸³. W dowództwie okręgu pełnił służbę do 13 lipca 1920 roku. To czas zbliżającej się rozprawy z nawałą bolszewicką. Na początku lipca zgłosił się ochotniczo do jednostki bojowej – 263. pułk piechoty ochotniczej, w którym walczył jako dowódca kompanii⁸⁴. Szlak bojowy wyznaczyła linia odwrotu spod Łomży pod Warszawę. Następnie od 14 do 17 sierpnia kierował się pod Modlin i stamtąd w pościg za Rosjanami. Według książeczki wojskowej następną jego jednostką był 18. pułk artylerii lekkiej w okresie od 26 sierpnia do 11 grudnia 1920 roku. Później służył w jednostkach kwatermistrzowsko-gospodarczych do 5 sierpnia 1926 roku, a od 8 sierpnia 1926 roku do 31 maja 1934 roku w 8. pułku saperów, przekształconym w 8. batalion saperów w Toruniu. Stąd odszedł w stan spoczynku. Awans na stopień chorążego otrzymał 8 sierpnia 1920 roku⁸⁵. Dodać należy, że w 1923 roku zaliczył kilkumiesięczny kurs doszkalający w Centralnej Szkole Podoficerów Zawodowych Piechoty Nr 1 w Chełmnie z wynikiem zadowalającym. W wydanym zaświadczeniu widnieje stopień chorążego, z czego wynika, że awans ten mógł otrzymać nieco później niż we wrześniu 1921 roku⁸⁶.

Antoni Sobecki otrzymał następujące odznaczenia: Krzyż Walecznych rozkazem Ministra Spraw Wojskowych nr 5461/21 z 25 września 1921 roku⁸⁷, Medal Niepodległości – Dziennik Personalny 11/32 z 16 lipca 1832

⁸⁰ Por.: 40 lat „Sokoła” w Toruniu 1894-1934, Toruń 1934, s. 25.

⁸¹ Antoni Sobecki podaje datę 14 stycznia 1920 roku, co może wiązać się z jego udziałem w przejmowaniu twierdzy toruńskiej od 10 do 15 stycznia, kiedy zawitała tam polska misja wojskowa. Zob.: M. W o j c i e c h o w s k i, *Powrót Torunia do Polski w 1920 r.*, „Rocznik Toruński” 1971, t. 5, s. 25.

⁸² Warto tutaj przytoczyć pewien „toruński” zbieg okoliczności. Antoni Sobecki z rodziną z Piasków przeniósł się do Torunia na początku 1920 roku. Natomiast z Torunia do Piasków pod koniec tego samego roku przybył Jan Trafankowski, który 1 grudnia 1920 roku objął urząd burmistrza. Wcześniej, tuż po wkroczeniu wojsk polskich do Torunia, pełnił tam funkcje administracyjne, m.in. w Wydziale Bezpieczeństwa Publicznego w Urzędzie Pomorskim. Wojnę w pruskiej armii zakończył w stopniu sierżanta. To następny piaskowski „sierżant”. Jan Trafankowski (1876-1944) zmarł w Piaskach 19 sierpnia 1944 roku, czyli nie opuścił Piasków na stałe aż do śmierci.

⁸³ Dokument meldunkowy w posiadaniu rodziny – data zameldowania: 1 marca 1920 roku. Pod tą datą zameldowana została tylko część rodziny. Sprowadzanie dzieci do Torunia, według informacji rodziny, odbywało się „na raty”.

⁸⁴ Z książeczki wojskowej; może być pomyłka w numeracji pułku.

⁸⁵ Data ta wynika z kwestionariusza dla uczestników powstania wielkopolskiego (CAW *Sobecki*), natomiast z rozkazu o nadaniu Krzyża Walecznych z 25 września 1921 roku wynika, że w tym czasie posiadał jeszcze stopień sierżanta.

⁸⁶ Dokument w posiadaniu rodziny.

⁸⁷ Ustanowiony rozporządzeniem Rady Obrony Państwa z 11 sierpnia 1920 roku.

roku⁸⁸, Medal Pamiątkowy za Wojnę – rozkazem D. O. K. VIII nr 45/28⁸⁹ i Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości – rozkazem D. O. K. VIII nr 52/28⁹⁰.

Korpus oficerski 8. batalionu saperów (1930). Antoni Sobecki - pierwszy od prawej w górnym rzędzie.

Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego

Miał szczęście, że w żadnych wojnach, nie licząc II wojny światowej, nie odniósł obrażeń, a dobrym zdrowiem cieszył się przez długie lata, czego nie omieszkał napisać⁹¹.

Działalność społeczna w okresie międzywojennym

Antoni Sobecki działał w toruńskim „Sokole” w latach 1934-1939, po zakończeniu służby wojskowej⁹². Sokolnictwu na Pomorzu w tzw. Dzielnicy Pomorskiej, do której należał Toruń, przypisuje się podporządkowywanie wpływom endecji. Nie jest to opinia powszechna chociażby z tego powodu, że do organizacji tej należeli ludzie o różnych postawach politycznych.

⁸⁸ Krzyż i Medal Niepodległości zostały ustanowione rozporządzeniem Prezydenta RP z 29 października 1930 roku.

⁸⁹ Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 został ustanowiony i wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z 21 września 1928 roku.

⁹⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z 27 września 1928 roku w sprawie Medalu Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

⁹¹ *CAW Sobecki*; przypomnijmy, że we wniosku z 1933 roku do archiwum w Niemczech Antoni Sobecki podał jednak drobny szczegół pobytu w szpitalu wojskowym na przełomie kwietnia i maja 1918 roku. Musiały to być prawdopodobnie niewielkie uszkodzenia ciała lub przypadki internistyczne.

⁹² Praktycznie druhowie, nawet jeśli wcześniej należeli do „Sokoła”, po wcieleniu do wojska działalności sokolej prowadzić nie mogli.

Przyznaje się jednak, że przeważała w niej opcja centroprawicowa. Jednak „Sokół” ma zachować ogólny kierunek narodowy nie łącząc się z żadnym stronnictwem w państwie, zanotowano 8 kwietnia 1934 roku na posiedzeniu Rady Dzielnicy Pomorskiej, kiedy to Antoni Sobecki został członkiem zarządu z ważnością do 6 maja 1937 roku⁹³.

Awansował 8 maja 1938 roku, zostając sekretarzem na tym szczeblu organizacyjnym⁹⁴. Niezależnie od tego w 1937 roku został prezesem Okręgu IV (według Antoniego Sobeckiego Okręgu II, ale prawdopodobnie chodzi tutaj o gniazdo-koło nr II, które być może bezpośrednio prowadził), liczącego wówczas 14 gniazd sokolich⁹⁵. Wzorem ojca do „Sokoła” należeli także jego czterej najstarsi synowie: Stefan, Roman, Stanisław i Wincenty⁹⁶. Swoją obecność zaznaczył też w zjeździe „Sokoła” w maju 1939 roku we Lwowie.

*Zjazd towarzystw gimnastycznych „Sokół” we Lwowie - maj 1939 roku
Antoni Sobecki - pierwszy z prawej w sokolim stroju.
Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego*

Inne towarzystwa, do których należał w okresie międzywojennym, to: Towarzystwo Śpiewacze „Dzwon” i „Św. Katarzyny” (członek wspierający),

⁹³ A. B o g u c k i, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” na Pomorzu, 1893-1939*, Bydgoszcz 1997, s. 193, 201, 306. Pewnego rodzaju przeciwwagą dla „Sokoła” był Związek Strzelecki związany z sanacją i obozem rządowym.

⁹⁴ Tamże, s. 307.

⁹⁵ Tamże, s. 142. Gniazdo sokole było najniższą jednostką organizacyjną, następną był okręg, dalej dzielnica i szczebel krajowy Związku.

⁹⁶ Informacja rodzinna.

Towarzystwo Robotników Katolickich i inne towarzystwa kościelne⁹⁷. Dopełniały one zakres jego aktywności społecznej.

Do Związku Powstańców Wielkopolskich składał akces w marcu 1939 roku⁹⁸. Proces weryfikacji trwał kilka miesięcy i zakończył się tuż przed rozpoczęciem wojny. Legitymacja członkowska z numerem 20168 wystawiona została w Poznaniu 24 sierpnia 1939 roku. Prawdopodobnie nigdy jej nie odebrał, gdyż nie została podpisana. Wymowne pozostają niewypełnione w legitymacji rubryki składkowe za lata 1939-1947, czyli lata ważności legitymacji a jednocześnie lata, w których nie mógł się cieszyć efektami swojej działalności powstańczej i niepodległościowej.

*Rodzina Sobeckich - wszystkie żyjące wówczas dzieci. Toruń, 24 maja 1931 roku.
Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobeckiego*

Kiedy Antoni Sobecki w marcu 1939 roku formułował powstańcze kalendarium na potrzeby akcesu do Związku Powstańców Wielkopolskich, obok nazwiska Wacława Koteckiego i Marcina Talarzaka napisał w kolejności: obecnie kapitan w rezerwie i major w stanie spoczynku. Oznaczało to, że miał kontakt z dawnymi kolegami albo się nimi interesował. Wiadomo też,

⁹⁷ CAW Sobecki.

⁹⁸ Związek Powstańców Wielkopolskich powstał 8 stycznia 1938 roku z połączenia Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914-1919 i Towarzystwa Powstańców Wielkopolskich, *Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego...*, s. 455.

że w ostatnich latach, a i w samych miesiącach przed wojną, do Urzędu Stanu Cywilnego w Piaskach zwracały się niektóre z jego dzieci po dokumenty metrykalne w celach matrymonialnych⁹⁹. Podane przez nich adresy były tożsame z adresem podstawowym przy ulicy Kościuszki 85¹⁰⁰. Rodzina trzymała się razem. Przed wybuchem II wojny światowej Antoni Sobecki miał już 61 lat. A jednak jak zwykle nie zawiódł! Ochotniczo zgłosił się do wojska!

Ostatni etap 1939-1953

W związku z zarządzoną mobilizacją wojsk w sierpniu 1939 roku, Antoni Sobecki jako ochotnik powrócił do 8. batalionu saperów. Zgłosił się do służby 26 sierpnia w czasie mobilizacji alarmowej i formowania saperских pododdziałów podległych Armii „Pomorze”. Poświadczenie o zgłoszeniu emerytowanego chorążego Sobeckiego podpisał oficer mobilizacyjny kapitan Roman Feliksik. Jako jednostka mobilizująca 8. batalion saperów sformował kilkanaście pododdziałów, wśród nich cztery rezerwowe kompanie saperów o numerach od 181 do 184 zmobilizowane od 24 do 27 sierpnia. Były one odpowiedzialne między innymi za wykonywanie umocnień wokół Torunia. 6 września kompanie 183. i 184. otrzymały rozkaz, by najbliższej nocy dokonać wysadzenia obu toruńskich mostów, co też się stało.

W kolejnych dniach kompanie 181., 183. i 184. przemieściły się w okolice wsi Łąck, na południe od Płocka, gdzie miały za zadanie rozbudować pozycje obronne. 10 września do prac dołączyła 182. kompania. 13 września wszystkie rezerwowe kompanie saperów opuściły Łąck; podążyły przez Gąbin i Pacyny, kierując się w rejon Żychlina, następnie kompanie 181., 183. i 184. udały się w okolice Luszyna. 15 września, w wyniku niemieckich nalotów, znajdujące się w rejonie majątku Luszyn kompanie 181. i 184. poniosły ciężkie straty w ludziach i sprzęcie. 181. kompania straciła około połowy stanu osobowego, zaś 184. około jednej trzeciej. Większość żołnierzy z wycofujących się kompanii (w tym ranny Antoni Sobecki) dostała się do niemieckiej niewoli na zachodnim brzegu Bzury¹⁰¹.

Po powrocie Antoniego do służby, w chwili wybuchu wojny, większość jego rodziny, uciekając z częścią dobytku przed Niemcami, udała się z ulicy Kościuszki do Orzechowa koło Wąbrzeźna, do rodziny Gertrudy z domu Falińskiej, synowej Antoniego. Następnie skierowała się na południe, zdążyła przekroczyć Wisłę, prawdopodobnie we Włocławku, i ostatecznie

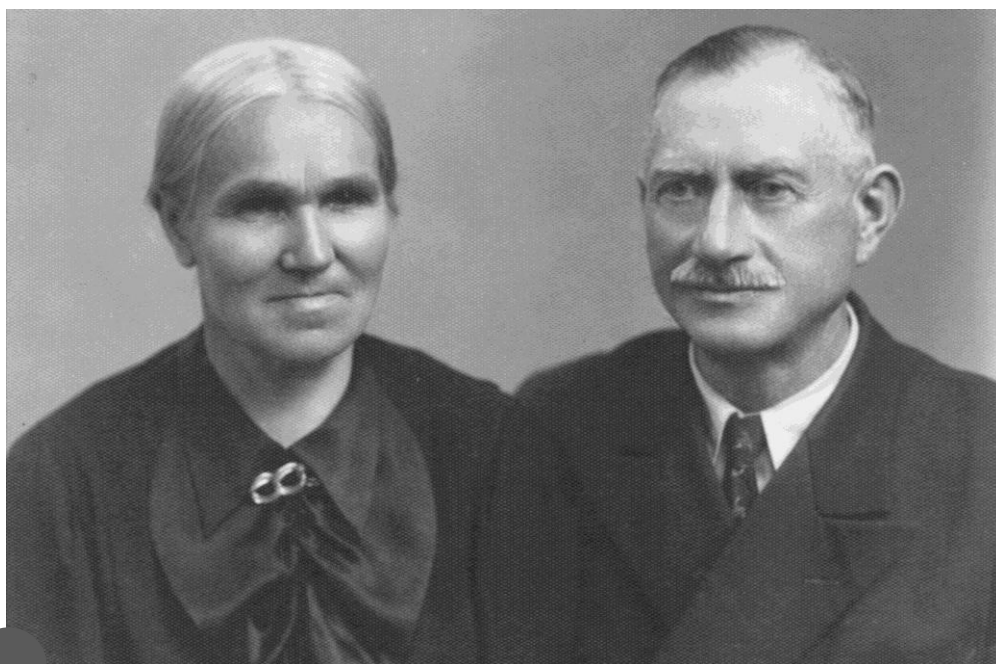
⁹⁹ APL, *Akta gminy Piaski*, sygn. 34/37/0/-/26 i 27.

¹⁰⁰ Wcześniej rodzina mieszkała pod innymi adresami, m.in. od początku pobytu w Toruniu w koszarach wojskowych (informacja rodzinna).

¹⁰¹ Informacje o 8. batalionie saperów pochodzą z publikacji: P. D y m e k, *Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*, Zeszyt 213, 8. batalion saperów, Pruszków 2016.

dotarła do Kutna. Po wkroczeniu armii niemieckiej do tegoż miasta 16 września rodzina powróciła do Torunia.

Szczegóły losów Antoniego po kampanii wrześniowej pozostają w większości tajemnicą. Wiadomo, że nie brał on udziału w żadnych późniejszych walkach. Po przegranej bitwie nad Bzurą trafił do oflagu, z którego po stosunkowo krótkim czasie udało mu się uciec. Przez całą wojnę ukrywał się na terenie Rzeszy. Pracował na budowach jako pracownik fizyczny, najpierw w Gdańsku, później w Rostocku i Mannheim. Przebywał także w okolicach Greifswaldu (Meklemburgia), gdzie odwiedził swoją córkę Halinę, która została tam wywieziona na przymusowe roboty. W Toruniu pojawił się zaledwie kilkakrotnie i to na bardzo krótki czas.

*Antonina i Antoni Sobeccy (1942).
Fot. ze zbiorów rodzinnych Marka Sobecckiego*

Do swojego domu przy ulicy Kościuszki Antoni powrócił na stałe 3 maja 1945 roku. Wtedy też zgłosił się na milicję, by oddać swój karabinek (kbk) oraz pistolet. Został wówczas aresztowany, jednak dzięki przedwojennym znajomościom szybko powrócił na wolność.

Po ostatecznej delegalizacji Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w 1947 roku, zaczął udzielać się w stowarzyszeniach katolickich w parafii pod wezwaniem Chrystusa Króla (Toruń-Mokre). 16 lutego 1946 roku zapisał się do chóru parafialnego. Powrócił także do śpiewu w chórze „Dzwon”. 9 maja 1948 roku wstąpił do Stowarzyszenia Mężczyzn Katolic-

kich, a następnie został wybrany jego prezesem. W 1948 roku proboszczem parafii został ksiądz Paweł Goga, były kapelan toruńskiego „Sokoła” i przyjaciel Antoniego.

Okolo roku 1950 władze ludowe odebrały Antoniemu Sobeckiemu wojskową emeryturę. Najprawdopodobniej pretekstem takiej decyzji był udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Jako że żona Antoniego przez całe życie zajmowała się domem, a on sam nie zgodził się być na utrzymaniu dzieci, zdecydował się pójść do pracy. 7 maja 1951 roku (na tydzień przed swoimi 73. urodzinami) zatrudnił się jako pracownik fizyczny w miejskiej Chłodni Składowej przy ulicy 22 Lipca 24/28 (dzisiejsza ulica Żółkiewskiego). W listopadzie 1951 roku państwo Sobeccy obchodzili 50. rocznicę ślubu. Wówczas w domu przy ulicy Kościuszki odbyło się wielkie spotkanie, na które – oprócz dzieci i wnuków – przybyli członkowie rodziny z Poznania i okolic Kościana. W uroczystości czynny udział brał także ksiądz Paweł Goga.

Antoni Sobecki pracował w chłodni do lutego roku 1953. Na początku tegoż miesiąca, prawdopodobnie podczas przenoszenia ładunków, upadł w wyniku silnego bólu brzucha. Został przetransportowany do swojego domu, gdzie po szybkim badaniu lekarz przepisał mu tabletki. Stan zdrowia się jednak nie poprawił. Po około trzech tygodniach leżenia w łóżku z nieustępującym bólem zmarł 27 lutego. Początkowo, po diagnozie lekarza, myślnano, że zmarł z powodu sędziwego wieku. Zdecydowano się jednak na przeprowadzenie sekcji, która jednoznacznie wykazała, że przyczyną śmierci było zakażenie wywołane rozerwaniem wyrostka robaczkowego. Na początku marca 1953 roku Antoni został pochowany na cmentarzu parafialnym w Toruniu przy ulicy Wybickiego 75.

Po śmierci Antoniego jego żona wraz z najmłodszą córką Haliną przeniosły się do niewielkiego mieszkania przy ulicy Wiązowej. 21 października 1954 roku Antonina uchwałą Rady Państwa została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (numer legitymacji: 276131). Antonina Sobecka zmarła 22 lipca 1965 roku i została pochowana obok męża. Obecnie w grobie rodzinnym, oprócz Antoniego i jego żony, spoczywają jeszcze cztery osoby: syn Wincenty wraz z żoną Gertrudą z domu Falińską, wspomniana wcześniej córka Halina oraz Józef Torbicki, zięć Wincentego.

Przyjaciele z bitewnych pól powstańczych

Nie ulega wątpliwości, że trzech „sierżantów” piaskowskich, czyli Wacław Kotecki, Antoni Sobecki i Marcin Talarczak, w okresie zarówno przed powstaniem, jak i w trakcie jego przebiegu działało na wspólnej płaszczyźnie. Mieli ten sam cel: wyzwolenie ojczyzny. Różnili się pochodzeniem społecznym i wiekiem. Antoni Sobecki pochodził w rodzinie rolniczej (ojciec

był włodarzem w majątku rolnym), pozostali dwaj z drobnomieszczaństwa małomiasteczkowego. Wszyscy służyli w armii pruskiej. Ich kariera wojskowa w okresie powojennym potoczyła się podobnie. Znacznie młodszy – Kotecki i Talarczak – ubiegli jednak w awansach wojskowych swojego „mentora”. Marcinowi Talarczakowi pomogła zapewne zdobyta wcześniej matura, a Waławowi Koteckiemu awans do stopnia podporucznika już w końcu kwietnia 1919 roku i ukończenie kursu aplikacyjnego w Rembertowie w listopadzie 1920 roku. Ten ostatni karierę wojskową zakończył w 1929 roku w stopniu kapitana¹⁰². Do czasu II wojny światowej mieszkał w Gnieźnie, gdzie zajmował się działalnością gospodarczą w firmie (browarze) swojego brata. Marcin Talarczak w stopniu majora opuścił szeregi armii zawodowej w 1930 roku i powrócił do Piasków, gdzie włączył się w różnorodną działalność społeczną. Trzeba jednak dodać, że należał między innymi do Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem i działał w Związku Strzeleckim – organizacjach o proweniencji sanacyjno-rządowej. Tym różnił się od Antoniego Sobeckiego.

Waław Kotecki (z lewej) jako kapitan przed 1939 rokiem.

Fot. ze zbiorów Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego.

Marcin Talarczak jako więzień obozu w Oświęcimiu (1942).

Fot. ze zbiorów Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu

W 1920 roku cała trójka brała udział w wojnie bolszewickiej. W 1939 roku wszyscy znów stanęli do walki ze wspólnym wrogiem, spadkobiercą wcześniejszych pruskich ciemiężycieli. Obaj młodszy wiekiem „sierżanci” nie

¹⁰² Przyjmuje się w literaturze, że odejście z wojska praktycznie już w 1926 roku wiązało się brakiem akceptacji zamachu majowego.

zginęli w bitwie, w walce żołnierskiej, ale zostali zamordowani przez Niemców. Wacława Koteckiego stracono 31 marca 1943 roku w Dreźnie za udział w organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK¹⁰³, a Marcina Talarczaka zamordowano w obozie oświęcimskim 8 sierpnia 1942 roku. Zginął tam również jego syn Stefan – 29 sierpnia tegoż roku¹⁰⁴. Obaj, ojciec i syn, działali również w ZWZ/AK. Wacław Kotecki został pośmiertnie awansowany przez Komendę Główną Armii Krajowej do stopnia majora¹⁰⁵.

Listy powstańcze – zapomniany żołnierz Antoniego Sobeckiego

Przez 100 lat po wybuchu powstania listy osób biorących w nim udział sporządzano na podstawie wielu źródeł, w większości na bazie wcześniejszych spisów. Trudno tutaj wymienić wszystkie, jakie powstały dla określonej miejscowości, w tym przypadku z terenu dzisiejszej gminy Piaski. Można zaryzykować twierdzenie, że każda z nich zawiera pewien stopień nieścisłości i braków. Są to między innymi brakujące imiona uczestników wydarzeń, pomyłki w imionach, przypadki kwalifikacji członków Straży Ludowych do biorących czynny udział w walkach powstańczych czy pominięcie w spisie niektórych uczestników. Wspomnieć też można o tak delikatnej materii jak dezercje z pola walki czy też podział na powstańców ochotników i tych z poboru¹⁰⁶. Dzisiaj w wielu przypadkach nie da się tego rozstrzygnąć i byłby to zabieg niecelowy. Można tylko wspomnieć o tych sytuacjach jako pewnego rodzaju zjawisku, które miało miejsce. Jednym z przykładów prawie całkowitego pominięcia powstańca jest postać Jana Dolatowskiego ze Strzelec Wielkich. Na wspomnianej liście Jana Trafankowskiego z 1933 roku wpisani zostali bez imion Dolatowski i Wlazło ze Strzelec Wielkich. Współcześnie sporządzone listy nie zawierają takich nazwisk¹⁰⁷. Nazwisko Wlazło

¹⁰³ Nosił kilka pseudonimów: Wawrzyn, Omega, Karol, Roman Kotkowski (informacja z Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego).

¹⁰⁴ www.auschwitz.org/muzeum/informacja-o-wiezniach/ [dostęp: 3 kwietnia 2019 roku].

¹⁰⁵ Całość podrzdziału opracowano głównie na podstawie: www.muzeum.gostyn.pl, zakładka – Gostyński Słownik Biograficzny. W części dot. Wacława Koteckiego: Informacje i zdjęcia pozyskano z Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego (w zbiorach autora) oraz gaso-gostyn.pl, zob. też: www.dws-xip.pl/PW/bio/k18.html [dostęp: 3 kwietnia 2019 roku].

¹⁰⁶ S. J a n k o w i a k, P. B a u e r, *Ziemia Gostyńska w powstaniu wielkopolskim...*, s. 72.

¹⁰⁷ Na stronie <http://powstancywielkopolscy.pl/pl/search> [dostęp: 30 kwietnia 2019 roku] znajduje się informacja o powstańcu Józefie Dolatowskim, synu Bartłomieja i Marianny, urodzonym 20 lutego 1870 roku w Strzelcach Wielkich. Pomyłkowo wpisano rok 1870 zamiast 1879 (Parafia Strzelce Wielkie, *Akt chrztu* 33/1879 i USC Piaski, *Akt urodzenia* 32/1879). Józef Dolatowski ożenił się 16 maja 1910 roku w Poznaniu z Ludwiką Rogalczyk i tam prawdopodobnie brał udział w powstaniu wielkopolskim. Jego akta personalne znajdują się w Wojskowym Biurze Historycznym w Warszawie (CAW) Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeń, sygn. I.487. 11660.

kojarzy się z Janem Chryzostomem Wlazło (1852-1920), miejscowym proboszczem w latach 1899-1920¹⁰⁸.

Kim był Dolatowski, udało się obecnie ustalić. Traf chciał, że przeczytałem: „poz. 34b, 23 kwiecień [1923], lazaret w Modlinie, Jan Dolatowski st. sierżant, lat 30, zmarł na gruźlicę. Powiadomienie Komendy uzupełnień... (nieczytelne)”¹⁰⁹. Niechybnie to Jan Dolatowski, syn Kazimierza (krawca) i Apolonii Kołodziejczak¹¹⁰ ze Strzelec Wielkich, urodzony 10 maja 1893 roku¹¹¹. Sprawa wydaje się oczywista. Po latach nikt już nie pamięta o tym człowieku.

Przeszedł, jak znakomita część młodych ludzi z tych okolic, podobną drogę życiową – szkoła ludowa, praca w majątku oraz w swoim murarskim zawodzie, służba w armii zaborczej, udział w I wojnie światowej w okresie od 7 maja 1915 roku do 13 grudnia 1918 roku w jednostkach saperskich, w tym na froncie francuskim i rosyjskim (awansowany do stopnia starszego sapersa, Krzyż Żelazny II klasy). Po niecałym miesiącu znów walczył, tym razem po stronie powstańców, od 7 stycznia 1919 roku w kompanii Antoniego Sobeckiego (9 stycznia awansowany do stopnia kaprała). Po powstaniu cały czas w jednostkach saperskich w służbie zawodowej aż do sierpnia 1922 roku. „Obowiązkowo” udział w wojnie 1920 roku – 3. kompania 17. batalionu saperów przy grupie inżynierskiej nr 4 i 3. Armii na Wołyniu. W 1920 roku szybkie awanse: marzec – plutonowy, wrzesień – sierżant liniowy. W styczniu 1921 roku został przeniesiony do 23. batalionu saperów w Poznaniu (w czasie I wojny służył między innymi w Poznaniu w saperach pruskich) – w składzie 7. pułku saperów wielkopolskich.

W lipcu 1922 roku zaczęły go nękać problemy, być może zdrowotne. Otrzymał urlop, a później przeniesienie do 70. pułku piechoty w Pleszewie z jednoczesnym odkomenderowaniem do Powiatowej Komendy Uzupełnień w Jarocinie na etat kierownika kancelarii. Awans ten okazał się pomyłką zarówno ze strony przełożonych, jak i samego zainteresowanego z uwagi na jego małe kwalifikacje pisarskie. Już 9 sierpnia 1922 roku napisał raport o przeniesienie do batalionu chemicznego w Warszawie. Nastąpiła kilkumiesięczna batalia o etat dla Jana Dolatowskiego. Sprawa zakończyła się negatywnie. W wyniku różnych uzgodnień i dalszych rozkazów otrzymał pod koniec listopada 1922 roku przeniesienie do jednostki saperskiej w Modlinie (1. pułk saperów). To ostatni zapis dotyczący kariery wojskowej. Otrzymuje

¹⁰⁸ Szerzej: W. i J. R a d o ł o w i e, *Parafia Strzelce Wielkie na przełomie XIX i XX wieku*, „Rocznik Gostyński” 2017, nr 4, s. 178.

¹⁰⁹ Parafia Strzelce Wielkie, *Akt zgonu nr 34 b*, dopisany post factum 23 kwietnia 1923 roku.

¹¹⁰ Autor posiada wspólnych przodków z wymienioną osobą, a tym samym z Janem Dolatowskim.

¹¹¹ USC Piaski, *Akt urodzenia 59/1893*, Parafia Strzelce Wielkie, *Akt chrztu 79/1893*.

etat liniowy podoficera zawodowego w stopniu sierżanta 28 listopada 1922 roku¹¹².

Rocznice i wydarzenia

Ostatnie lata obfitowały a następne będą również zawierać w swoich kalendarzach wiele rocznic, wydarzeń związanych ze 100-leciem odzyskania niepodległości i walk o granice Polski. Wydarzeniom tym, zarówno w skali krajowej jak i lokalnej, towarzyszyły dość liczne publikacje o zróżnicowanym zakresie i zasięgu historycznym. Sprzyja to również lokalnym odkrywcom. Tak stało się i w tym przypadku. Dzięki zaangażowaniu kilku osób, przy poszukiwaniach materiałów, dokumentów i redakcji niniejszego artykułu, udało się wyciągnąć z niebytu pewne nieznane a przynajmniej niepublikowane dotąd lokalnie fakty.

Niektóre zdarzenia, dotyczące w szczególności głównego bohatera, nie zostały szczegółowo opracowane. Dotyczy to chociażby zweryfikowania czasu, miejsca i osób ujętych na zbiorowym zdjęciu grupy żołnierzy. Na fotografii wykonanej prawdopodobnie (według przekazów rodzinnych) w 1919 lub 1920 roku znajduje się także Antoni Sobecki.

Liczę zatem na szeroki odzew, szczególnie ten polemiczny, twórczy i krytyczny w stosunku do prezentowanego materiału.

Raz jeszcze składam serdeczne podziękowania wszystkim wymienionym wcześniej osobom i instytucjom za pomoc udzieloną mi w pracy nad tym artykułem.

¹¹² Informacje na podstawie akt z CAW (Wojskowe Biuro Historyczne, Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeń) Jan Dolatowski sygn. I.481.D.3539.